

76 april 2021

på Ljungen

Pris 25 kr

Borgmästare Erik Torslow

KULTURFÖRENINGEN
Calluna
DÅ OCH NU PÅ LJUNGEN

Borgmästare Erik Torslow

I sin serie om Folk på Näset förr, berättar här Lars Melin om Skanörs siste borgmästare Erik Torslow.

Den lilla stadens Skanör med Falsterbo siste borgmästare hette Erik Torslow. Och denna artikel i min serie Folk på Näset förr skall handla om honom. Torslow är på flera sätt intressant. Han var som sagt syskonstädernas siste borgmästare enligt gammal ordning och då självskriven ordförande både i rådhusrätten och i rådstugan, stadens styrelse. Dessutom, tycker jag, att Erik Torslow var ett av Näsets original i den betydelse som jag beskrivit i artikeln om Knösabonden Olof Jeppsson. För Skanör med Falsterbos innevånare under 1900-talets första hälft var Torslow Borgmästaren med stort B. Och Näsets historia under den tiden hade varit mycket gråare utan honom.

Erik Torslow var född i Kristianstad 1882 som då var en betydande ort på trakten med säte för länsstyrelsen i Kristianstads län, hovrätten över Skåne och Blekinge och Wendes artilleriregemente. Torslow avlade den dåtida krävande studentexamen 1900 i Göteborg och började därefter studera juridik i lärdomsstaden Lund. Han krönte sina studier med en jur. Kand. examen 1906. Och redan 1908 finner vi honom som borgmästare i Skanör med Falsterbo, sannolikt efter en tids tjänstgöring som jurist vid hovrätten i Kristianstad. Erik Torslow var alltså endast 26 år gammal då han blev borgmästare i syskonstäderna. Och den posten skulle han inneha i nästan fyra årtionden, till 1946.

Borgmästaren var den världsliga maktens högste i Skanör Falsterbo på Torslows tid. De stadens kyrkoherdar som verkade under hans långa tid som borgmästare var, i egenskap av Skanör Falsterbos högsta andliga företrädare, de enda som kunde sägas vara borgmästa-

rens sociala likar, men inte stå över honom i rang.

Vilken samhällelig makt hade då borgmästare Erik Torslow? Skanörs rådhus var denna makts geografiska centrum och maktens funktionella centrum var den allmänna rådstugan. På landet samlades de röstberättigade till sockenstämmor, men i städerna till allmänna rådstugor. För större städer (med 3 000 innevånare eller fler) hade allmänna rådstugan att välja stadsfullmäktige som därmed blev stadens beslutande organ i löpande ärenden. I mindre städer, som alltså i Skanör med Falsterbo, kunde allmänna rådstugan välja att utse stadsfullmäktige – eller utöva den löpande makten i själva. Fram till 1934 var ordningen den att den allmänna rådstugan i Skanör med Falsterbo styrde syskonstäderna direkt, men från och med det året utsågs stadsfullmäktige.

Erik Torslows första maktposition var alltså att han som borgmästare var ordförande i Skanörs med Falsterbo allmänna rådstuga. Men införandet av stadsfullmäktige i syskonstäderna försvagade inte Torslows ställning. Han var, såvitt jag förstår, ordförande även däri, ett förhållande som nutida jurister nog skulle se risk för jäv i.

För det andra var borgmästare Torslow ordförande i stadens råd-

Sveriges sista allmänna rådstuga hålles i Skanör; längst till höger på bilden borgmästare Erik Torslow. Ur Svenska Dagbladets årsbok 1934.

husrätt – och den ende juridiskt teoretiskt och praktiskt skolade juristen – i domstolen. På Torslows tid var rådhusrätten första instans såväl i civil- som brottmål. Och domstolen var också beslutande myndighet för domstolsärenden av skilda slag; lagfarter, inteckningar, testamentsbevakningar, registrering av bouppteckningar... och andra.

Ytterligare var Erik Torslow stadsnotarie och notarius publicus i sitt lilla rike.

Näsetborna menade, att borgmästaren var »hög av sig« i sitt umgänge och något av en snobb i manér och kläder. »Borgmästaren gick gärna klädd i svart plommonstop och mörk slängkappa. Han bar handskar till vardags och spatserade på Skanörs gator med tunn käpp« Han såg gärna att de han mötte på stadens gator hälsade först... varefter han själv alltid hälsade artigt genom att lyfta sin hatt, om än »... på ett utstuderat avmätt sätt«, sa vissa näsetbor, Torslow var inte heller »du och bror« med sina illitterata juridiskt oskolade rådmän. Och inte heller med dem hade han annat än artiga och formella kontakter. »De var bekanta

snarare än vänner.« Erik Torslow var på juristers vis formell och tog sig veterligt inga friheter i kraft av sin ställning. Med ett undantag. Framför rådhuset fanns, och finns, en liten oval plantering. På Torslows tid löpte en liten stig runt planteringen som var omgärdad av ett grönmålat spjälstaket. I staketet fanns en grind och nyckeln till dess lås la Torslow beslag på. I planteringen kunde han då, under juridiska funderingar eller bara för en nypa frisk luft, ta en liten ostörd promenad.

Erik Torslow var alltså långt ifrån folklig. Detta kan till dels kan ha sin förklaring i hur ung han var då han blev borgmästare. Och i att hans enda möjliga konkurrent om att vara högst i rang i den lilla staden vid denna tid den äldre och högst påtagligt dominante kyrkoherden Pfaff. Borgmästarens om än socialt sett ytliga umgänge med den gamle hören Hans Jonasson Pihl kan te sig märkligt men är möjligt att förklara psykologiskt. Hörens ringa sociala ställning hotade inte borgmästarens och risken var obefintlig att fattighushjonet skulle ta sig friheter i deras umgänge. Men att borgmästaren verkligen uppskattade sina samtal med Hans Höre (som han kallades till vardags)

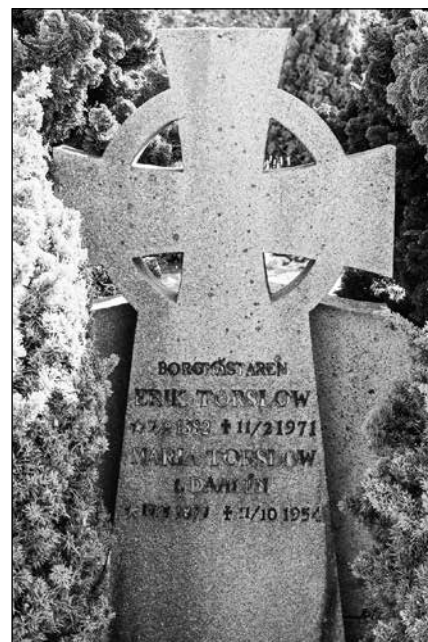
En ung Erik Torslow. Foto Matilda Månson

framgår av att han prestaverade vid Jonasson Phils begravning.

Erik Torslows gärning som jurist i Skanör med Falsterbo har både drag av Grönköping och högst seriös verksamhet. Torslow var som redan sagts inte bara borgmästare utan också stadsnotarie och notarius publicus. Och inte nog med det, han var sin egen notarie och kanslist i mål och domstolsärenden. Ett exempel: Av en lagfart i Skanör på Torslows tid kunde man av borgmästarens namnteckningar se och i övrigt förstå, att han först handlagt ärendet, så, på rådhusrätts vägnar, fattat beslut, därefter upprättat protokollet varefter han bokstavligen egenhändigt har kopierat ett utdrag som han därefter, till sist, expedierat till sökanden mot laga skatt och lösen.

När det gäller hans aktningvärda gärningar som jurist kan nämnas att han nog med åren blev den i vårt land som bäst var insatt i frågor om äganderätten till och registreringen i äldre tid av Näsets fasta egendom. Han utgav 1918 ett litet häfte Fiddernas i Falsterbo läge och 1922 en skrift med titeln Gårdetalet i Skanör och Falsterbo. Och, framför allt, Erik Torslow drev med framgång genom instansordningen en process för syskonstädernas räkning som slog fast att Skanör med Falsterbo och inte staten hade äganderätten till marken runt om staden. Senare skulle han komma intressera sig för mått och vikt i medeltidens Norden och ge ut flera skrifter i ämnet.

Med tanke på Erik Torslows sociala bakgrund, hans ämbete och den tid han verkade i är det förvånande att han var republikan, vilket bör ha upplevts som högst radikalt av hans samtida på Näset. Och Torslow var inte republikan efter en eller annan grogg utan högst konsekvent. År 1927 besökte kronprins Gustav Adolf och hans Louise Skanör Falsterbo under

Erik Torslows grav. Foto Sten Blomgren

den så kallade Sommarfesten. Man besökte bland annat folkskolan och bevistade det historiska spektaklet Järnvägsängens i Skanör. Men borgmästare Torslow fick de inte träffa – han hade tagit tjänstledigt.

Erik Torslow Bodde på Västergatan i Skanör granne med sin fiende i kommunalpolitiken docenten i botanik, fil. Dr. John af Klerker. Det hörde till syskonstädernas liv den tiden att Torslow och af Klerker så gott som i varje kommunal angelägenhet hade oförenliga ståndpunkter. Och att det på allmänna rådstugan var en kamp mellan dem om vem som skulle vara högste tocke på kökkenmöddingen. Af Klerkers vapen var mångordiga och skickligt, för att inte säga fyndigt, formulerade inlägg. Torslows vapen blixtnabba, träffsäkra kommentarer. Af Klerker var akademisk estradör. Torslow mera torr och ironisk. Af Klerker var spontan. Torslow påläst. Rådstugans möten blev underhållande – och välbesökta. Och borgmästaren kommenterade: »Många går på rådstugan för att höra af Klerker tala... inte minst han själv.«

Erik Torslow gick ur tiden 1971.

Lars Melin

Från styrelsen

Årsmöte 2020

Måndagen den 19 oktober avhölls Callunas ordinarie årsmöte i Ljungkyrkan i Höllviken.

Stadgarna säger att årsmöte ska hållas före maj månads utgång. Vi kallade till årsmöte den 27 april, men fick tyvärr ställa in med kort varsel.

Det var inte mycket som var sig likt, mötet var starkt färgat av den pågående pandemin. Det var, av förståeliga skäl, inte många medlemmar som kunde komma. Dessutom hade vi fått ställa in det trevliga samkvämet efter mötet.

Kvällen inleddes med årsmöte där stämman beviljade styrelsen ansvarsfrihet. Årsavgiften beslutades till oförändrat 200 kronor. Därefter skedde ett historiskt byte av ordförande. Ingemar H Johansson avgick som styrelsens ordförande efter 25 år. Till ny ordförande valdes Christian Kindblad, ett icke helt okänt namn i Calluna-sammanhang. Efter ett års bortavaro kunde vi hälsa Christian välkommen tillbaka. Vidare hade vi glädjen att hälsa ytterligare två nya styrelseledamöter välkomna, Marie Omnell-Persson och Carin Lindberg. En presentation av dem finner ni i annan artikel i tidningen. Efter årsmötet ser styrelsen ut så här: Christian Kindblad, Roy Larsson, Gunilla Jerndell, Ola Freij, Marie Omnell-Persson och Carin Lindberg.

Efter årsmötet vidtog avtackning av styrelsemedlemmar som avgått. Det var Bertil Björck, Ingemar H Johansson, Eila Jonsson, Robert Hermansson och Sten Blomgren som uppvtaktades med vinflaskor och blommor.

Ingemar som är föreningens grundare avtackades särskilt. Christian Kindblad, som är den enda som varit med i styrelsen i alla år, höll tal och berättade om minnen från starten. Vi är tacksamma för

Ingemars initiativ som har utvecklats till en stor och livaktig förening med uppgift att ihågkomma vår gemensamma historia på nätet.

Kvällen avslutades med ett mycket intressant föredrag. Roy Larsson har satt samman ett nytt bildspel med fina bilder. Bertil Björck berättade om värnen vid Falsterbokanalen, som var en del av Per Albin Hansson-linjen. Bertil är, som bekant, ansvarig för de mycket populära guidade visningarna av värnen. Tyvärr har vi inte kunnat ha några visningar under sommaren 2020, men vi återkommer nästa år!

Ola Freij

Försenad På Ljungen

Jag har knappt bli ordförande förrän jag blev sjuk. Men nu är jag tillbaka och har återupptagit arbetet med att göra färdigt tidningen och dessutom har vi en bok på gång. Den presenterar vi närmare i nästa nummer.

Med detta nummer följer ett inbetalningskort. Vi hoppas få se dig som medlem även under 2021.

Förra året bjöd på färre arrangemang än vanligt. Vi får se hur det blir i år. Kanske kommer vi under våren ut ur Covid-19 och kan börja planera för framtiden.

Christian Kindblad

Hedersmedlem

När den nya styrelsen samlades för första gången beslutades enhälligt att instifta begreppet Hedersmedlem.

Historiens första hedersmedlem i Kulturföreningen Calluna blir vår nyligen avgångne ordförande Ingemar H Johansson.

Detta för att vi vill uppmärksamma Ingemars stora insats i och för föreningen under 25 år.

Som hedersmedlem får man livslångt medlemskap i föreningen. Vidare får man fritt tillträde till alla arrangemang i föreningens regi, och slutligen ett gratis exemplar av alla böcker och tidskrifter som Calluna ger ut framöver.

Vi hälsar med glädje och stolthet vår första hedersmedlem välkommen!

Styrelsen

Ny styrelse

Christian Kindblad, ordförande

Jag var med och startade föreningen 1995 och har formgett alla våra utställningar, böcker och På Ljungen fram till för snart två år sedan. Då tog energin slut och jag hoppade av flera av mina styrelseuppdrag i olika föreningar. Istället skrev jag tre böcker om Malmö.

Men nu är jag tillbaka och även om starten sker i motvind, med pandemin, så hoppas jag att Calluna ska få medvind under andra halvan av 2021.

Ola Freij, vice ordf.

Boende i Ljunghusen. Sommarboende sedan 1959 och permanent sedan 1968, med avbrott för studier.

Jag är mycket intresserad av vår lokalhistoria och tycker Calluna har gjort och gör ett fantastiskt arbete för att dokumentera och bevara den. Vill hjälpa till att föra det arbetet vidare.

Gunilla Jerndell, kassör

Sommarboende på Näset i hela mitt liv (67 år!). Jag känner mig hedrad och glad över mitt uppdrag i Calluna – en förening vars böcker och skrifter jag och min familj har stor glädje av.

Roy Larsson

Född och uppvuxen i Malmö. Tillbringade några veckor varje sommar i Ljunghusen och Höllviken tills jag var 12 år. Jag mins lotsbåten och Bornholmsbåtarna väl i Falsterbokanalerna och Collins sten i Höllviken som då var på idag Gyaområdet där vi lekte indianer.

Lämnade Malmö 1974 för att flytta till Skanör och bor numera i Höllviken.

Mitt intresse är att gå stora runder på Näset med frugan och min kamera. Här finns fina kulturbyggnader, stränder och en vacker natur.

**Marie Omnell-Persson,
sekreterare**

Sedan barnsben har jag tillbringat varje sommar i underbara Ljunghusen, och allteftersom en större del av året. Det känns angeläget att bära historien om det fantastiska Näset vidare till kommande generationer! Det hoppas jag att bidra till genom styrelsearbete i Kulturföreningen Calluna!

Carin Lindberg

Jag är ny styrelsemedlem i Kulturföreningen Calluna och är född och uppvuxen i Höllviken. Intresset för historia, i detta fallet lokalhistoria, har alltid engagerat. Jag är intresserad av berättelser som gör vår plats levande och uppmuntrar därför medlemmar att dela lokala historieberättelser. Kanske den publiceras här!

När kyrkoherden i Skanör blev kidnappad

Sveriges kung Karl XII blev som bekant skjuten vid Fredriksten i Norge 1718. Danske kungen Fredrik IV ville få reda på hur förhållandet var på vår sida av sundet efter denna händelse och skickade konteramiral Peder Tordenskjold att segla över till den svenska sidan och taga med sig »en geistlig og en verldslig man». När kyrkoherden i Skanör blev kidnappad av danske kungen till Köpenhamn för korsförhör. Valet föll då på kyrkoherden i Skanör, Jöns Rönbeck. Präster hade ju på den tiden uppdraget att i kyrkan informera innevånarna i sin församling om vad som gällde för landet.

Natten mellan 17 och 18 januari 1719 ankrade Tordenskjold upp med en jakt, två slupar och en mindre båt i Höllviken, öster om Skanör. Med en knekt som vägvisare som tidigare varit i Skanör tog han sig in genom snön till stadens prästgård med ett 50-tal soldater i följe.

Vad som sedan hände har kyrkoherde Rönbeck senare skildrat i sin dagbok som finns bevarad. Citat: Utförlig berättelse, om det som med mig undertecknande passerat ifrån 18 Januari 1719, då jag tillika med vakthavande officeren, Herr Fänrich Sichtern och min dräng Jöns Jönsson till Köpenhamn bortförd vardt, intill den 22 ejusdem, då jag tillika med ofvannämnde följe vardt bragt och uppsatt här vid Schanör.”

Händelseppet inleddes med att det bultades våldsamt på prästgårdsporten kl. ett på natten som väckte både kyrkoherden, hans hustru och tjänstepigan. När porten utan husbondens tillstånd öppnades av pigan, trängde sig en hop män med »Musqueter och påskruvade bajonetter» in. Kyrkoherden berättar vidare: Hela svärmen kom ofördröjligen in i kammaren där jag låg, då en som jag sedan kunde märka var Schoutbynachten Tordenskjold och som steg fram till sängen, med befallning, att strax stiga up, gå ut, emedan där

var en som ville tala med mig. Jag vägrade mig, eftersom jag inte kände honom, begärandes att få åtminstone få veta vem där vore och vänta tills ljus blef uptänt. Men mig föruntas intet uppskov. Både jag och min hustru blevo härvid helt förskräckte varvid min hustru började et högt jämrande. Dock måste vi snart öfvertala oss till tystnad, derigenom at bajonetten sattes oss på bröstet och hotelse gjordes att båra oss igenom om vi gjorde minsta buller.

Iförd endast väst, nattrock och nattmössa släpades Kyrkoherden iväg till stranden genom snön. Därifrån drogs han ut i vattnet till den ena Schaloupen hvarvid vattnet gick oss up til medjan. I båten sammanfördes han till sin förvåning med drängen som försökt larma stadens lilla vaktstyrka med kyrkklockan men misslyckats. Till stranden och ut i båten hade också förts vakthavande officeren Fänrik Sichtern som hade samma olämpliga klädsel som han själv.

I Köpenhamn förhördes Rönbeck och fänriken i flera omgångar inför bla. kung Fredrik IV.

Båda svarade undvikande på frågorna och spelade helt omedvetna om allt bortom Skanörs horisont. När danskarna insåg att de inte kunde få mer information, fördes de torsdagen 22 januari vid halv tolvtiden på dagen – efter fyra dagars fångenskap och förhör åter ombord på en slup. Med denna fördes de sedan till Östa haken, nordost om Falsterbonäsets nordspets, Knösen, där de klockan sju på kvällen sattes i det midjedjupa vinterkalla vattnet, fortfarande i stort sett bara iklädda vad de hade på sig då de släpades ur sina sängar. I mörker och snö fick de sedan ta sig till stranden för att till fots fortsätta den återstående ca 4 km

*Jöns Rönbecks prästgård som brann ned 1885
Låg något närmare kyrkan.*

länga vägen in till Skanör och den säkerligen efterlängtrade värmen. Där anropades de utanför staden av vakterna som förde dem till vakthavande officeren fänrik Volker som snart konstaterade vem »fångarna» var och lät dem återvända till sina hem.

Jöns Rönbeck stannade inte länge efter denna bravad som kyrkoherde i Skanörs och Falsterbo församlingar. Redan 1720, året efter kidnappningen sökte han och fick befattningen som kyrkoherde i S:t Petri församling i Ystad. 1725 flyttade han åter, denna gång till Helsingborg där han stannade på kyrkoherdeposten ända till 1739. Rönbeck ingick även i riksdagen 1731.

Efter att nu ha varit på kyrkoherdeposten i tre av Skånes kuststäder avslutade han sin kyrkliga gärning i S:t Petri församling i Malmö – den fjärde kuststaden – där han avled 7 Augusti 1740.

Man kan tycka att det var modigt av kyrkoherden att söka sig till befattningar i just andra kuststäder med tanke på vad som inträffade i Skanör!

Och tacksamt att kyrkoherden förde noga dagbok som fortfarande finns bevarad för eftervärlden.

*Återgivet
av Stellan Carlson, Skanör*

Förklaringar till våra väg- och gatunamn

Med början i numret av *På Ljungen* 75, berättar vi under vinjetten »Gatu- och vägnamn« om bakgrunden till varför våra lokala gator och vägar heter som de heter.

Som underlag använder vi två publikationer Vellinge kommuns Stadsarkitektkontor gett ut, 1993 respektive 1996. Författare till dessa historiskt viktiga dokument är eldsjälens Lars Dufberg från Falsterbo. Det är alltså ur dessa vi plockar informationen nedan. God läsning!

Clemensagervägen, Falsterbo

Inom Falsterbo vång. Vägen leder ut till »Clementsagrarna« (Clementsåkrarna) i norra delen av vången.

Collins väg, Höllviken

I gränsen mellan »Kungsmarken« och »Strandskogen« samt »Hammarskogen« och »Brorslundsområdet«. Efter kyrkoherden Carl Jacob Collin (1821–1896) begravd i Räng, som är den som fått största äran av skogsplanteringen inom »Österbyarnas« (Räng, Stora och

Lilla Hammar samt Kämpinge) del av Skanörs ljung. Han kom till Rängs och St Hammars församlingar 1871 och såg då i Ljungen »ett framtidsland, för gott att ligga enbart för fåfot«. Visserligen var han inte den förste »plantören«, men han var den som lyckades med vad ingen utom Jeppa Jönsson på Vikens gård och Corfitz Beck-Friis – ägare av »Gråbackarna« i Ljunghusen – hade gjort före honom. Collin – som motarbetades hårt av gårdsägarna i byarna – fick se många furuplantor uppräckta och de färska skotten avnupna av motståndarna eller avättna av rådjuren. Vid inhägnaden till sin plantering fann Collin en dag en klumpigt målade tavla, föreställande »Ljungprästen«, stående trugande med en käpp i handen framför en knäfallande, fattig gumma. På tavlans andra sida kunde läsas texten »När prästen över ljungen går, skrämmer han både käringar och får«. Namnet »Ljungprästen« betraktade Collin som ett hedersomnämmande, skylten satte han upp som dörrskylt till pastorexpeditionen i Rängs prästgård. En minnessten över Carl Jacob Collin restes på initiativ av Ljungens Villaägareförening den 3 augusti 1930. På stenen läses: »Det träd skall du ära, i vars skugga du sitter«. Efter sång av en manskör under ledning av kantor J Th Persson i Räng avtäcktes stenen av föreningens ordförande direktör A Edv Jansson. I samband med avtäckningen hölls högtidstal av föreningens ordförande och av Rängs och St Hammars kyrkoherde David Fredlund. Efter avtäckningen samlades några av deltagarna till middag på Restaurang Höllviken där bl a kyrkoherde Collins son häradsarkivarie H Collin berättade barndomsminnen från tiden när han följde sin far på vandringar över de då öde ljunghedarna. Collins väg sträckte sig förr ända bort till vägen mellan Kungstorp och Kämpinge (väg 72). Då Stenbocks

väg byggts ut skars anslutningen mellan denna och Collins väg. Delen öster om Stenbocks väg erhöll därvid namnet Skolgången i sin västra del och Ängdalavägen i den östra delen fram till väg 72.

Comets väg, Falsterbo

Inom Falsterbo vång. Efter släkten Comét. Lantbrukaren Carl Elof Comét (1870–1950) uppförde efter branden i Falsterbo 1911 – då bl a hans gård vid hörnet Skolgatan/Gamlegatan brann – en ny gård i Falsterbo vång, söder om den väg som nu fått hans namn. Den nya gården var en rödmålade trälänga med bostad i västra änden och ladugård m.m. i östra änden. Gården revs 1077, sedan den sålts av sonen Folke Comét. Carl Elof och Folke Comét var bland de sista som varje morgon drev sina fåtaliga kor genom Falsterbo till betesmarkerna – där nu Flommens Golfklubb finns – samt varje kväll hem igen. Vägen utgjorde tidigare västra delen av Dammsagervägen.

Corfitz Beck-Friis väg, Ljunghusen

Inom »Ljungskogens Strandbad«. Riksrådet greve Joachim Beck-Friis (1722–1797) var sedan 1787 som ägare till Börringekloster även delägare i dåvarande Skanörs Ljung. Denna sträckte sig då från Skanörs västra delar till trakten av nuvarande Stenbocks väg och var alltså betydligt större än den nuvarande ljungheden. Efter ett yrkande av greven genomfördes under början av 1800-talet enskifte av »Österbyarnas« andel av området. Den första skogsplanteringen på »Österbyarnas« gamla mark skedde därefter på initiativ av Kammarherren greve Corfitz Beck-Friis (1801–1870) inom »Gråbackarna«, en del av den mark hans företrädare tilldelats. I Hushållningssällskapets berättelse från 1846 kan läsas prostens Joh. Bruzelius ord att »Till vild Trädgårdsplantering har Herr

Förklaringar till våra väg- och gatunamn, forts.

Coifitz Beck-Friis, 1824–1897.

Cammarherren Grefve Corfitz Beck-Friis lätit instänga många Tunneland af Skanörs Ljung, däraf en del är med fur, gran och björk besädd, och hvarmed allt framgent kommer att fortsättas«. En ytterligare senare greve Corfitz Beck-Friis sålde 1896 området – omfattande ca 450 tunnland – till ett konsortium, företrätt av grosshandlare Johan Kock i Trelleborg. Priset var 100.000 kronor dvs cirka 4,4 öre per kvadratmeter. I juni 1904 bildades sedan AB Ljungskogens Strandbad, som övertog marken. Tre år senare utvidgade bolaget sina ägor i väster inklusive både Norra och Södra Ljunghuset – med ca 150 tunnland, inköpta från staden Skanör-Falsterbo för 71.000:-. Priset motsvarade den gången ca 9,5 öre per kvadratmeter, men då ingick förstås även såväl Södra som Norra Ljunghuset.

Cronsioes sträte, Skanör

Inom Lagmanshejdan. Som efterföljare till den förste juridiskt bildade borgmästaren i Skanör och Falsterbo, Leonard de la Rose, kom tre med namnet Cronsioe: Carl Georg Cronsioe (1754–1814), borgmästare 1784–1814, Severin Nilsson Cronsioe (1791–1871), borgmästare 1815–1871, Lorens Cronsioe (1838–1914), borgmästare

1872–1875. Det inbördes släktförhållandet mellan de tre var far, son och adoptivson. Av de tre satt de båda första kvar som borgmästare till sin död medan den tredje – Lorens – på egen begäran slutade sin tjänst. Vilken av de tre borgmästarna Cronsioe som fått ge namn åt strätet är obekant, förmodligen ville namngivarna hedra alla tre.

Dammsagervägen, Falsterbo

Inom Falsterbo vång. Efter «Damsåkerskiftet» i södra delen av vången. Skiftet innehöll 36 tegar, varav de östligaste kallades »Sanddamsåkrarna».

Danska kyrkosträtet, Falsterbo

Söder om Danska kyrkosträtet, alldeles innanför (öster om) tångvalen anses resterna efter »Ecclesia Danica» (danska kyrkan) ligga. Tomten är utlagd som grönområde i planen och skyddad som fornminne.

Domkyrkovägen, Höllviken

Utmed västra gränsen för »Trelleborgsområdet«, inom ett område som ägdes av Lunds domkyrka.

Dykerigatan, Skanör

Gatan uppkallad efter ett hus vid gatan, som ägdes av borgmästaren Lorens Cronsioe men utnyttjades av »Kongl. Privilig: Dykerikompaniet«. Huset finns fortfarande kvar på norra sidan av gatan på sträckan mellan Mellangatan och Östergatan.

Dykerigården på Dykerigatan.

Elvabostigen, Ljunghuset

Inom »Gottåkräljungen«. Vid skif-

tet av Skanörs Ljung fördelades en del av marken på gårdar i Stora Hammar m fl byar. Ett sådant skifte – det gick från Höllvikens strand till Allmänningen – köptes senare av »Höllvikskungen« byggmästare Anders Hansson. På skiftet – som genom ägostyckning 1905 delats i ett antal tomter med varierande storlek – byggde han omkring 1930 några små sommarstugor med utfart mot Gottåkravägen. Bygget kom till stånd i all hast eftersom Hansson fått veta att nya bestämmelser för byggande skulle träda i kraft och att dessa skulle komma att övervakas av byggnadsnämndens ordförande Wilhelm Boltenstern. Anders Hansson blev då rädd att svårigheter skulle uppstå för hans byggnadsplaner. För att undgå detta startade han omgående byggandet av stugorna med grundgrävning, när denna var gjord skulle bygget betraktas som påbörjat och inte kunna stoppas. En av de avstyckade tomterna sålde han dock till snickaren Per Wallin i Malmö, som själv ville bygga sin stuga. Denna uppfördes 1931 och fick då namnet »Elwabo«, konstruerat efter de första bokstäverna i hans hustrus namn Elina Wallin. Vägen utmed fastigheten gavs därefter namnet Elvabostigen. Stugan finns fortfarande kvar i släkten med adress Elvabostigen 2 och en vacker namnskylt med texten »EL-19-WA-31-BO«.

Erik Skomakares gränd, Skanör

Efter Erik Jönsson med skomakeri vid Rådhusgatan alldeles bakom Rådhuset i Skanör.

Eternellastigen, Räng Sand

Inom »Räng Sand«. Namnet har uppkommit med anledning av Astrid Ljungs eternellodling på platsen.

Nyår på Falsterboref, *en skröna*

Fyrmästare Magnus Fritjof Österberg står i befälshytten på fyrskeppet Falsterboref framför lådan med fartygets loggbok. Han står stadigt. Österberg har visserligen kommit till åren men trampat däck mest hela livet sedan han, fjorton år gammal, efter sin konfirmation i Stora Hammars kyrka, gick till sjöss som kajutpojke. Det var på hösten 1846. Men nu är det nyårsafton 1899.

På fyrskeppet har vinden från nordväst stadigt friskat i sedan skymningen föll över södra Öresund. Och vinden för i kraftiga byar med sig vinterkallt regn, blandat med blöta snöflingor. Snart skall fyrmästare Österberg, så gott det låter sig göra ombord på fartyget, fira nyår med sina mannar på fartyget. Men han är en ordentlig karl, Österberg, och ville först, som plikten bjöd, avsyna termometer, barometer och vindmätare före det stillsamma firandet. På skottet ovanför mahognylådan med loggboken sitter fartygets barometer och kronometer fastskruvade. Och fyrmästaren tillika befälhavaren på fyrskeppet Falsterboref blir stående en stund framför instrumenten i väntan på att kronometern skall slå. Han bär Fyrväsendets mörkt marinblå uniform. Uniformsrocken är sliten men hel och ren. Fyrmästaren bär den som vanligt helt enligt reglementets påbud. Ja, han är ju, som sagt, en redig karl. Han är rätt kraftigt byggd. Och liksom nästan alla män på Näset den gången är hans ansikte väderbitet, huden är nästan som mörkt läder. Fyrmästaren bär ett gråsprängt helskägg efter Konungens höga föredöme.

Nu knäpper det till i kronometerns mässingshölje och den slår sju glas i andra plattvakt. Magnus Österberg drar sin egen klocka ur västfickan. Uret fick han av familj och vänner då han fyllde femtio år. Det har dubbel boett i guld. Österberg knäpper upp boetten och vrider tillbaka uret ett par minuter så att det visar att klockan är precis

halv åtta på denna nyårsafton. Fyrmästaren öppnar loggbokens låda, doppar spetsen på sin penna i Kronans bläck och börjar föra in sina observationer i boken. Bläcket är mycket mörkt. »Svart som synden ...« tänker fyrmästaren som vanligt, för han håller på örat och går till Betel på Östergatan alla söndagar då han inte är i tjänst. Stålstiftet raspar stilla över den uppslagna sidan. Klockslaget. Temperaturen. Barometerståndet. Vindriktningen. Och vindstyrkan. Det är sista gången Magnus Österberg anger vindstyrkan i Beaufort. Överheten har nämligen stadgat, att från och med midnatt skall vindens styrka anges i det nymodiga meter per sekund. Österberg skriver 6 i loggen ... tvekar ett ögonblick och lägger i anmärkningskolumnen till »... och ökande«. Så är det dags att gå till fyrskeppets mäss och fira nyår.

Att revet utanför Falsterbonäset all Christi tid varit en svår prövning för de som befor havet var allom bekant vid denna tid. Till dem som genom alla år förlorat allt, till och med sina egna liv, hörde också många män från syskonstäderna på Näset. När fyrplats med koleld på kunglig befallning och med munkars hjälp började brinna på Nabben under medeltiden till gagn för sjöfarten var det därför en Gudi behaglig gärning.

Och när den präktiga fyren restes högt över havet och dess koleld började brinna 1796, förbättrades förhållandena ytterligare. Men förlusterna av skepp, last och människoliv var ännu stora. Det svaga ljuset från fyrplatsen var en god angöringspunkt under mörka nätter men det stora grundet av sand sydväst om Nabben, Flaken kallat av näsetborna, lurade alltjämt förädiskt under havets yta.

För att ytterligare minska riskerna för grundstötningar och haverier kom ämbetsmännen i Fyrväsendet i början av 1800-talet

att överväga, om inte ett fyrskepp borde läggas ut i kanten av Flaken. Det var den stora sjöfartsnationen England som var deras föredöme. Efter ett försök 1831 etablerades från 1844 ett fyrskepp i ständig tjänst vid Falsterbo rev.

Det fyrskepp Magnus Österberg för befälet över i tvåveckorsvakter är det tredje permanenta vid revet. Det bär nummer 8 och har ursprungligen döpts till Svinbådan. När Österberg tar vägen nedför lejderen från befälshytt och kommandobrygga på sin väg mot mässen tycker han att skeppet är fint, trots att det är rätt gammalt, och i god ordning, såsom han vill ha det. Falsterboref byggdes med stålskrov på Oskarshamns Mekaniska verkstad och sjösattes 1870. Då saknade fartyget ångmaskin så hennes förflyttningar fick ske under segel. Men 1885 hade fyrskeppet renoverats rejält. Hon fick en ångmaskin på 120 hästkrafter och propeller med tillhörande attiralj till denna. Vid renoveringen förlängdes också fyrskeppets skrov med omkring fem meter. Det fartyg Magnus Österberg för befälet över är därför 30 meter långt och 6 och en halv meter brett. Och hennes displacement är 227 ton.

I mässen, skott i skott med kabysen där Ola kock styr och ställer så det dånar om stekjärn och kopparkastruller som vore det dimma han klämtade för, är Magnus Österbergs besättning om summa sju man redan på plats, ja, utom fyrvaktare Lars Hasselgren som har halv första vakt denna nyårsafton.

Fyrmästaren hälsar vänligt på mannarna och ser på dem en efter en med önskan om ett Gott slut på seklet, men hans blick dröjer lite vid båtsman Axel Jönsson. Saken är den att Österberg och Jönsson har svårt att samsas. De tycker nästan alltid olika med kraftfulla stämmor. Och att fyrmästaren allt som oftast kan få sista ordet i kraft av sitt befäl retar Jönsson »... rent förbannat«

ty till missämjans fördjupande är saken är den, att fyrmästaren alltid håller hårt på Guds bud och aldrig missbrukar Hans namn medan båtsman, ärligt talat, »... svär som en borstbindare.« På Näset visste man berätta, att Magnus Österberg, precis som sjökapten Dyberg från Skanör, i samband med en seglats till Stockholm fått höra Carl Olof Rosenius predika och gripits av den rosenianska väckelsen. Och när kapten Dybäck sett till att en betelförsamling kommit på plats på Näset med gudstjänstlokal på Östergatan i Skanör hade fyrmästaren blivit en av frikyrkans trognaste. Betelförsamlingen var en nagel i ögat på Skanörs konservative kyrkoherde, Pfaff, och han kallade den nedlåtande frireligiös om den kom på tal vid syföreningens sammankomster medan borgarfruarna stillsamt instämde genom svagt nicka och lägga ansiktena i syrliga veck. Men även om kyrkoherde Pfaff starkt ogillade de frikyrkliga i Betel, är frågan, om han inte retade sig ändå mer på båtsman Jönsson men, så att säga, från motsatt håll. Axel Jönsson har inte satt sin fot i någon av Nässets kyrkor efter sin konfirmation. Båtsmannen tror inte på något annat än gott omdöme och sina händers kraft och kunnighet i praktiska ting ... ja, och så på Djävulen, så klart.

Nu skall nyår firas på Falsterbo ref. Fartygskocken Ola Ekman har dukat bordet i mässen på bästa sätt, ja, till och med på duk även om han strött lite av revets fina sand på duken så att tallrikar och glas, fat och karotter skall stå, som han säger; »... all right« om vinden skulle öka i styrka. Kronans skaffning har han berikat med julmat som blivit över hemmavid: Grisatassar i gelé, vörtbröd, skinka, brunkål och lite annat. Och med en köpedelikates: en stor burk anjovis. Till allt detta sovel har fyrmästaren lagt till en präktig ål som han bekostat ur egen ficka. Med köttbullar, sill och kokt potatis

är nyårsaftons skaffning på fyrskeppet inget att skämmas för. När det gäller maten, alltså. Men när det gäller dryck är det annorlunda. I kraft av sitt befäl har nämligen det från Österberg utgått ett påbud, att något starkt inte skall serveras. Inte för att fyrskeppets besättning hade tänkt att direkt supa i tjänsten ... men nyårsmat utan i varje fall en liten bäsk, eller två, det hade nog man räknat med. Och fyrmästaren har varit lurig, ty själv blev han efter sin frälsning helnykterist av det missionerande slaget, och genom att strängt hänvisa till tjänstens krav kan inte någon på fartyget ta en sup ens en ur egen plunta. I mässen ser hans mannar trots allt glada och förväntningsfulla ut inför måltiden. Ja, med undantag av båtsman Jönsson som ser ut som tuggade han citron mot skörbjugg. Och Magnus Österberg döljer ett försmädligt småleende i sitt skägg. Han vet att spritförbudet alldeles särskilt träffar Jönsson, och att denne förstår piken.

Till nyårsmaten läskar sig alltså fyrmästare Österberg med besättning med ett dussin lushunnabir på bruna flaskor och så svagdricka ur en femlitersflaska i hölje av ribbat trä. Och nog går väl det, för Ola kock lagar god mat och är en ferm steward. Vid två glas i vakten förfångas fyrvaktare Hasselgren.

Och han gör sitt bästa för att hedra bordets anrättningar, sedan han först rapporterat till fyrmästaren, att han aktiverat fyrskeppets mist-signalering då tjocka dragit in från sydväst. Det är mest för god ordnings skull som Hasselgren uppger att man mist-signalerar. Alla ombord har från första siréntjuset märkt av oljudet. Mellan tuggor och måttliga klunkar svagdricka berättar Hasselgren att vinden ökat med en Beaufort och att sikten är usel.

När Falsterbo ref togs i bruk i början av sjuttioalet skedde mist-signaleringen med en mistklocka av mässing, monterad på backen. Ombord fanns också två mist-signalkanoner. Då hade det inte varit ett latmångöra att mist-signalerar om dimman låg tjock i dagar och nätter. Men 1882, då fartygets första ångpanna installerades, blev det möjligt att byta ut klockan mot en ångmistsirén av Kroogs väl beprövade konstruktion. Det är den som nu varje minut med två korta tjut varnar dem som till äventyrs trotsar vädrets makter denna nyårsafton.

Medan fyrvaktare Lars Hasselgren äter och alla andra väntar på att kaffet i stora kopparkannen skall dra och klarna sitter, båtsman Jönsson och retar sig på kvällenens spritförbud i allmänhet och sin illistiga förman i synnerhet. »... de e ju, Satan ta mig, Djävulen också...

man kan få torrsprickor i levern ... och inte ska Falsterbo ref ge sig ut på långsegling i nyårsnatten, precis ...« Han blänger på sin vederdeloman. Ty med Axel Jönsson är det så, att han är livad med en sup under västen men grinig nykter. Och han brukar vara på gott humör nästan jämt.

När alla i mässen är mätta och Ola kock hållt i påtåren börjar snacket gå som satt man på bänken utanför lotshuset i Skanörs hamn. Om stormar, förlisningar och udda händelser på de sju haven. »... nä, tv för Den rälige ...« rundar båtsman Jönsson av sin inre monolog och lyser upp, ty han får i samma stund en idé. Båtsman tar ordet så fort tillfälle ges.

»Ja tack ska du ha, Ola, gott va de i alla fall ... men när man sidder här ... med så möed å goer mad ... men inget riktigt att dricka till ... ja, då får man allt hoppas att denna afton inte varar i Guds evighet.« Och fyrmästare Österberg fastnar i båtsmans fällas.

»Nä, inte ska båtsman sitta här och häda i seklets sista timmar...« säger han mellan tänderna, för de ogudaktiga orden har fått honom att bita hårt i tobakspipas munstycke. Och Österberg gör sig klar att efter vanligheten ta en dust med sin båtsman. Men Jönsson faller först undan som en yaul för hårt väder.

»Jo, det kan fyrmäster nog ha rätt i ... att man inte ska göra ... en sådan här kväll då man räknar i århundraden«. Men så tar båtsman oförskräckt höjd i vinden som på läns och fortsätter: »... evigheten är Herrens ... men si Satan har funnit på ett sätt att slå trumf i det bordet.« Österberg drar luft i lungorna för att slå ner på den syndiga kortspelbilden men innan någon förmaning hinner blandas med tobaksröken i mässen har Jönsson kommit i berättartagen och manskapet satt sig till rätta för de vet, att båtsman

en god berättare, »... världsberömd på hela Falsterbonäset« brukar man säga i syskonstäderna. Fyrmästaren håller tyst och biter i sin pipa. Och Axel Jönsson berättar.

Jo, Gud Fader trampade runt i sin evighet och mädde prima. Men si Djävulen var missnöjd, rent ut sagt, avundsjuk. Evigheten hade haft en början men hade inget slut. Det var ju själve Fan, tyckte Djävulen. Men så en mörk natt ... precis som denna, om man tänker så, fick Djävulen en idé. Guds evighet rådde han inte på, men om man skulle dela upp den oändliga tiden, då skulle mycket vara vunnet och mycket förtret för människorna kunna skapas. De skulle få grunna över när något hänt, de skulle kunna komma sent, ja, (kommen så långt i sin illasinnade tankegång log Djävulen i sitt röda helskägg), till och med för sent och allt, allt vad de ynkliga människorna tog sig före kunde mätas i tid.

Nu har fyrmästare Österberg gripits av berättelsen och puffar stilla och eftertänksamt på sin sjöskumspipa. Hans besättning har lutat sig tillbaka på stolarna. Någon tar en ljummen tretår. Några röker pipa med en engelsk tobak så stark att den knappt går att skära av och stoppa i piporna. Och Ola kock sätter punkt för aftonens förtäring genom att lägga in en rejäl bit tuggtobak.

Sagt å gjort. Djävulen började sitt lömska värv genom att lura i stenalderfolket att de måste hålla reda på midvinter å midsommar. Och det var en så liten sak att Gud inte märkte att människorna började oro sig för årets gång. Långt senare fick Djävulen menlösa människor att uppfinna solur och vattenklockor. Och då kunde inte människorna inte längre bara gå på besök och stilla vänta tills den man sökte kom. Man måste passa tiden. Å de är ju inte många år sedan mekaniska ur blev till och med bondens. Där stod

de långa som en konstapel på Wendes och höll ordning på pigor och drängar. Å nu var det snåla bönder som log snett och elakt. Precis som Djävulen hade tänkt sig.

Å trots att Gud alltid låter sin sol stå i zenit mitt på dagen måste alla järnvägens stationsklockor visa tolv vid samma tid. Och det var Fan solen än står. Och tågen måste komma å gå på minuten. Och se på fyrmäster: han har ett fickur, han, å de har vi alla här ... och si på Fan, är inte timmen sönderhackad i minuter och sekunder? Det går det inte att komma undan Djävulens regemente längre. Sekunderna tickar på som när Djävulens trippar med sina klövar över stengolv. Han har fångat oss alla med att dela upp evigheten. Han har satt Gud schack matt i spelet om tiden.

Å hur i ... ska det gå under de kommande hundra åren? Kommer Satan att finhacka tiden tills vi alla springer som skällade troll, va? Jag bara frågar.

Båtsman Jönssons berättelse har gått befälhavaren och besättningen på Falsterbo ref till sinnes. Man tänker efter medan klockan går mot midnatt. Fyrmästaren vill markera sin upplysta ställning både på Betel och ombord och ser lite överlägset tvivlande ut. Men alla i mässen tänker: Kan det ligga något i vad båtsman sagt?

Nu är det bara några minuter kvar av det nittonde seklet efter Herren Kristi födelse ombord på Falsterbo ref. Fyrmästare Magnus Österberg står på nytt framför lådan med fyrskeppets loggbok. Fartyget rider i sina ankardon med fören mot sjöarna. Vinden har ökat och Österberg vet, att vågkammarna bryts i skum även om han inte kan se något annat i den kolsvarta nyårsnatten än Falsterbo fyrs skarpa öga från land. Fyrens skarpa ljus sveper över fyrskeppet »dystert och lite obehagligt ...« tänker Österberg »... som en klocka delar upp tiden tycks

det honom delar fyren upp rymden.« Han har två gånger läst av aneroidbarometern men så glömt av värdet för han har svårt skaka av sig båtsman Jönssons tvärsäkra utsaga, att själafienden förstört evigheten för vår Herre.

Kronometern knäpper till och slår oberört fyra dubbelslag mera som slut på första vakten än som jubel för att nittonhundratalet tar sin början. Fyrmästare Österberg doppar pennan i Kronans bläck och stålstiftet raspar över loggens uppslagna sidor. Klockslaget. Temperaturen. Barometerståndet. Vindriktningen. Och vindstyrkan. Men fyrmästaren har svårt att koncentrera sig så skrivstilen blir lite ojämn. »Hade man inte mätt tiondels sekunder vid de nya olympiska spelen ...« tänker han »... och vad kan väl ske under kommande år ... människorna kommer att bli slavar under den sönderhackade tiden.«

»Satans Jönsson ...« säger fyrmästare Österberg i skägget utan att tänka på vad han muttrar. Så slår han samman loggboken och stänger lådans glasade lock.

Lars Melin

Kulturhistoriska kommentarer.

Fyrmästare Magnus Efraim Westerberg (1832 – 1808) tjänstgjorde på Falsterbo ref 1878 – 1902. Om Westerberg vet jag just inget mer än dessa data. Fyrmästaren i berättelsen får därför hete Österberg och det som skrivs om honom är fiktion.

Fyrvaktare Lars Petter Hasselgren Jönsson (1869 – 1933) tjänstgjorde i den befattningen 1898 – 1900 då han blev tillförordnad fyrmästare på Falsterbo ref.

Kock Ola Ekman (1861 – 1932) var egentligen kockstewart, vilket innebar att han inte bara lagade maten utan också serverade den och i största allmänhet styrde och ställde i fryskeppets kabyss och mäss. Ola Ekman ingick i Falsterborefs besättning 1892 – 1902.

Fyrplatsstationen Falsterbo rev. Som nämns i berättelsen förankrades fyrplatsens första fryskepp vid revet under en tid 1831. Det hette nr 0 Cyklop och torde närmast ha varit ett försök i brittisk anda. Det första permanenta

fryskeppet, nr 4 Falsterbo ref, gjorde tjänst 1861 – 1882. Berättelsens fryskepp, nr 8 Svinbådan, var förankrat på stationen 1883 – 1930. Fyrplatsstationens sista fartyg 1931 – 1972, nr 28 Reserv, ersattes av den nuvarande kassunfyren Falsterbo rev som är obemannad.

Fryskeppet nr 8 Svinbådan. Den lanternin som i våra dagar pryder Skanörs hamn kommer från fryskeppet nr 8 Svinbådan men torn och lanternin restes inte på fartyget förrän vid renoveringen 1909 – 1910.

I samband med den renoveringen installerades också en undervattensklocka så att man från fryskeppet kunde ge mistsignal även under vattenytan.

Vid tiden för berättelsen, nyårsafton 1899, hade fryskeppet två master med rödmålade genombrutna klot som märken i masternas toppar. Under mörker visade skeppet fast rött sken från en lanternin i var mast. Lanternorna brann med fotogen. De hade ett för tiden bra linssystem och kunde uppmärksammas på ett avstånd av sex till åtta distansminuter.

Mistsignalkanon. Mistkanonerna var från början mynningsladdade artilleripjäser från uttrangerade örlogsmän. Kanonernas kraftiga knallar kunde ha fler syften. Men kunde skjuta varningsskott om ett fartyg tycktes styra mot eller för nära revet. Med skotten kunde också ett fartyg uppmärksammas på om det höll kurs på fryskeppet. I mistigt väder kunde fryskeppet besvara ett fartygs egna signalskott med tre på varandra följande skott.

Mot slutet på 1800-talet konstruerade kommandör C. E. Engström en modern bakladdad mistkanon med mindre kaliber. Oftast ställdes den pjäsen i ett enkelt däckshus så att bara eldröret främre del stack ut.

Naturligtvis sköt man bara av krutladdningar med mistkanonerna, »lösa skott.«

Undervattensklocka var en i havet nedsänkt mistklocka vars kläpp kunde styras från fryskeppet. Inte alla fryskepp i svenska farvatten utrustades med undervattensklocka men nr 8 Svinbådan på fyrplatsstation Falsterbo rev var en av dem. Detta fryskepps signal var ett slag var femte sekund.

På Ljunggen ges ut av
KULTURFÖRENINGEN
CALLUNA

Styrelse

Christian Kindblad
Ola Freij
Roy Larsson
Marie Omnell Persson
Gunilla Jerndell
Carin Lindberg

Redaktör

Christian Kindblad

Ansvarig utgivare

Carin Lindberg
Stjärndalavägen 26
236 34 Höllviken

Grafisk form

Christian Kindblad

Tryck

Holmbergs, Malmö

Adress

Kulturföreningen Calluna
Kungsgatan 27 A
212 13 Malmö

Callunas e-post & hemsida
kassor@calluna.nu
www.calluna.nu

Medlemsskap

Sätt in 200 kr på vårt konto
bankgiro 5470-1248

Tidningen utkommer
med 3 nummer per år.

Återge gärna våra artiklar
men ange alltid källan.

Ljung, *Calluna vulgaris*

KULTURFÖRENINGEN
Calluna
DÅ OCH NU PÅ LJUNGEN